

علم حدیث

۵۵

فصلنامه علمی - پژوهشی
سال پانزدهم، شماره اول، بهار ۱۳۸۹

روایات تفسیری شیعه، گونه‌شناسی و خجیت
مفهوم‌شناسی مخالفت و موافقت حدیث با قرآن
تبیین فرازی دشوار از نهج‌البلاغه...
روش سید رقی رحمته در مواجهه با مجازات روایی...
روش‌شناسی شرح فی ظلال نهج‌البلاغه
بررسی آسیب تقطیع نادرست در روایات
بازکاوی انتساب تفسیر القمی در خلال مقایسه...
سید عبد الله شبر در نزاع اصولی و اخباری
کاوشی در شناخت رجالی ...
نگاهی به حدیث و محدثان شیعه حلب

مفهوم‌شناسی مخالفت و موافقت حدیث با قرآن

مجتبی نوروزی*

حسن نقی‌زاده**

چکیده

یکی از معیارهای نقد متن حدیث (نقد داخلی) موافقت و مخالفت با قرآن است. این معیار - که از رهنمودهای پیامبر ﷺ و معصومان علیهم‌السلام به دست آمده است، به «اخبار عرض» شهرت یافته است. مضمون این احادیث، این است که حدیثی را که موافق با قرآن است، بپذیرید و حدیثی را که مخالف قرآن است، دور اندازید.

این احادیث به دو صورت: مطلق (بدون فرض تعارض) و در ضمن اخبار ترجیح آمده است. در مورد مفهوم و معنای موافقت و مخالفت در هر دو قسم از این روایات، اقوال مختلفی از سوی اصولیان مطرح شده است.

این مقاله، ضمن یادکرد روایات عرض و مفاد آنها، دیدگاه‌های مختلف در معنای موافقت و مخالفت حدیث با قرآن را بررسی و سرانجام، پس از نقد و بررسی آنها نظریه برتر و قابل‌پذیرش در این زمینه را مطرح خواهد نمود. شاید واگوی مسأله از طریق نمونه‌هایی که فقها در آثار فقهی خود بیان داشته‌اند، میسر گردد.

کلید واژه‌ها: اخبار عرض، اخبار ترجیح، موافقت حدیث با قرآن، مخالفت حدیث با قرآن، معیار صدق

و کذب حدیث، حدیث موضوع.

مقدمه

بحث نقد حدیث، همزمان با جعل روایات در عصر رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم آغاز گردید و پیامبر گرامی اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم ضمن هشدار به موقع نسبت به آفت جعل و وضع، درباره معیارهای نقد حدیث سخن گفت.

از معیارهای مهم نقد متن حدیث، عدم مخالفت آن با قرآن است. مفهوم ابتدایی آن، این است که روایت را باید با قرآن سنجد و حدیثی که مخالف کتاب الهی بود، ارزشی ندارد و تنها روایت موافق با قرآن می‌تواند برای ما حجت باشد. این معیار - که اولین بار توسط پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم مطرح گردید - بعدها نیز مورد اهتمام و توجه معصومان علیهم‌السلام قرار گرفت و نزد اصولیان به «روایات عرض» شهرت یافت. متن

* دانشجوی دکتری مدرس معارف اسلامی دانشگاه فردوسی مشهد.

** استادیار و عضو هیأت علمی دانشگاه فردوسی مشهد.